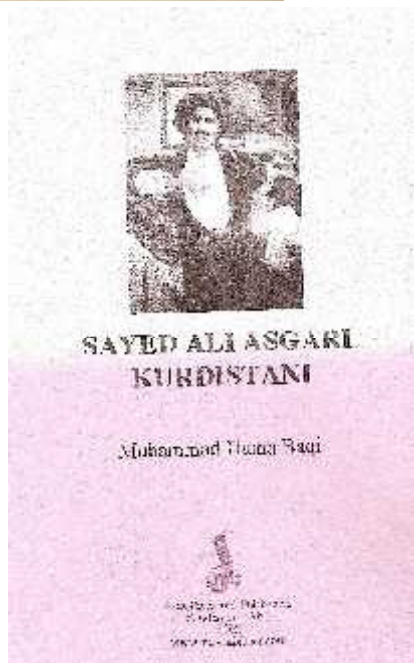

دیسکوگرافی سید علی اصغر کردستانی (۱۳۱۶-۱۳۶۱ش)

مقدمه

آنچه که در این مقاله می‌آید موضوعی بکر و بدیع نیست و چون پیشگامان این موضوع، در بین پژوهشگران و علاقمندان تاریخ موسیقی معاصر ایران، به میزان کافی شناخته شده نیستند، معرفی ایشان ضرورت دارد. آقای کمال رئوف محمد در سال ۱۹۷۹ میلادی، در نشریه "هاوکاری" منتشره در عراق سه صفحه از آثار سید علی-اصغر کردستانی را با ذکر شماره صفحه، معرفی می‌کند و در مجله "کاروان"، سال دوم، شماره ۱، منتشره در حزیران ۱۹۸۴ در اپریل، در ضمن مقاله ارزشمند "صفحه‌های قدیمی و نغمه‌های کردی"، فهرستی از هنرمندانی که دارای آثار کردی هستند، معرفی می‌نماید. آقای "عباس کمندی" نیز در جزوه‌ای به قطع جیبی که در سال ۱۳۶۴ منتشر می‌کند، احوال و آثار سید را مورد توجه قرار می‌دهد. کتاب دیگری نیز در سال ۲۰۰۲ میلادی در مورد سید علی اصغر کردستانی توسط "محمد همه باقی" به زبان کردی و خلاصه‌ای به انگلیسی منتشر شده که ۹ صفحه از آثار سید، در آنجا فهرست شده است و در این مقاله از منابع یادشده نیز استفاده خواهد شد.

فعالیت کمپانی پولیفون در ایران

کمپانی پولیفون با نمایندگی تاجر کلیمی "عزرا میر حاک" ، کار خود را در ایران و عراق آغاز می کند و کلا در دو نوبت، آثار فارسی مورد نظر خود را ضبط و تولید می کند. اولین سری از صفحه‌های فارسی پولیفون، به روش آکوستیکی و در سال ۱۳۰۶ شمسی در تهران ضبط شده و با برجسب قرمز منتشر می گردند. (برای لیبل شناسی این صفحه ها نگاه کنید به ژورنال صفحه سنگی شماره ۱ و برای فهرست کامل آنها به ژورنال صفحه سنگی شماره ۱۱)

صفحه های قرمز پولیفون به دلیل انتخاب هنرمندان شاخص و تراز اول، تنوع در نوع آثار ضبط شده، کیفیت برتر ضبط، زمان بیشتر، استحکام و مرغوبیت بالاتر در هنگام استفاده و توزیع گسترده تر، با استقبال چشمگیری مواجه می شوند و از رقیب اصلی خود، یعنی هیزماسترز ویس با دو سری آثار ضبط شده در سال ۱۳۰۵ شمسی (آکوستیک) و ۱۳۰۶ شمسی (نیمه الکتریک) پیشی گرفته و سهم اصلی از بازار صفحه در ایران را به خود اختصاص می دهند.

هیزماسترز ویس و کلمبیا در آگهی هایی که در روزنامه اطلاعات آبان ماه ۱۳۰۷ به چاپ می رسانند، ضمن دعوت از هنرمندان، خبر از ضبط برقی به وسیله ماشین های جدید خود را اعلام نمایند و تا دی ماه ۱۳۰۷ شمسی (دسامبر ۱۹۲۸). کمپانی پولیفون نیز در عرصه این رقابت تعلل نکرده و دومین سری صفحه های فارسی خود را با استفاده از روش الکتریکی ضبط نموده و برخلاف سایر لیبل ها، عبارت "با برق پر شده" را به نحوی بارز و خوانا، بر روی لیبل ذکر می کند و برای متمایز ساختن صفحه های سری اول و دوم، رنگ برجسب را تغییر داده، صفحه های قمرالملوک وزیری و ملوک خانم ضرابی را که معمولا بسیار مورد استقبال و پرفروش بوده اند با لیبل طلایی و سایر آثار منجمله آثار "مدرسه عالی موسیقی"، آثار کمیک و آثار محلی ضبط شده را با برجسب زرد رنگ عرضه می کنند.

یکی از ویژگی های فعالیت کمپانی پولیفون، نحوه عقد قرارداد با هنرمندان بود. نوعی قرارداد انحصاری که حداقل برای مدت یک سال (و احتمالا برای هنرمندان معروف تر نظیر قمر، برای مدتی طولانی تر) اجازه ضبط اثر توسط خواننده و یا هنرمندان اصلی با سایر کمپانی ها را ممنوع می ساخت.

سید علی اصغر کردستانی و کمپانی پولیفون

کمپانی پولیفون برای دومین سری صفحه های فارسی خود، ضبط نمونه هایی از آثار محلی و هنرمندان شهرستانی و قدیمی و تعداد بیشتری از آثار ارمنی را در دستور کار قرار می دهد. در بین این هنرمندان علاوه بر سید علی اصغر کردستانی، می توان قطعاتی سولو از آقا مهدی نوایی (نوازنده نی از اصفهان)، آوازاها و تصانیفی از حسن خان سنجلانی (خواننده شمالی)، جناب دماوندی (استاد سالمند آواز که در سال ۱۲۹۱ شمسی یعنی هفده سال پیش از آن آوازهایی را ضبط کرده و صفحه اذان و مناجات وی پرفروش ترین صفحه سنگی عهد قاجار بوده است) را یاد کرد.

محمد حه‌مه باقی در در صفحه ۸۴ کتاب خویش، اصل قرارداد سیدعلی اصغر کردستانی و کمپانی پولیفون را آورده است که عیناً نقل می‌شود:

عین متن قرارداد که حاوی نکات فراوان از ملاحظات کمپانی پولیفون در ضبط دومین سری صفحه‌های فارسی است، از قرار ذیل است:

آقای سید اصغر شهابی خلف‌مرحوم (خلف مرحوم) آقای سید نظام الدین صلوه‌آبادی با آقای حیم حکاکی بغدادی حاضر شدند (.) آقای شهابی ملتزم شد از تاریخ حال که ۶ آبان ماه ۱۳۰۷ الی مدت

یکسال که ۶ آبان ماه ۱۳۰۸ میباید موازی ده صفحه دورو از آواز و صدای کردی برای آقای حیم پرکرده در مقابل هفتاد تومان نقد رایج و نیز ملتزم شد در این مده یکسال مرقوم تا ده صفحه آقای حیم پر از آواز کردی نکرده حق نداشته باشد درجای دیگر و در ماکینه دیگری آواز کردی بخواند نه در ایران نه در خارج ایران و آقای حکاکی متعهد شد تمام مخارجات ذهاب و ایاب آن از مال خود باقایی شهابی بدهد با ده روز توقف شهابی در طهران و طرفین متعهد گشته و لازمه ذمه خود گردانیدند هر کدام از قنطرات (کنترات) مرقومه تخلف کردند مجاناً مبلغ هفتاد تومان بآن دیگری بدهد(.) بعد از یکماه ماشین آقای حکاکی حاضرگردد و آقای شهابی تکاهل از خواندن آواز کردی از هر قبیل از صفحه‌های او نمود مبلغ نود تومان از مال خود تحویل آقای حکاکی بدهد و حضوراً مبلغ بیست و پنجتومان (پنج تومان) از هفتاد تومان حق‌العمل(،) آقای حکاکی به آقای شهابی داد و مابقی مبلغ در وقت پرکردن از صفحه‌های مرقومه از آوازهای کردی باو تحویل دهد(.) تحریرا فی ۶ آبان ماه ۱۳۰۷

مهر علی اصغر الحسینی ابن نظام‌الدین حیم عزرا حکاک

قرارداد فوق منجر به ضبط ده صفحه دوطرفه (بیست روی صفحه) ۲۷ سانتیمتری توسط سیدعلی اصغر کردستانی می‌گردد که دیسکوگرافی آن‌ها براساس مشاهده یکایک صفحه‌ها، به شرح زیر است:

ردیف	شماره	قالب	شماره کاتالوگ	نوع	دستگاه / مقام	عنوان صفحه
1	FD	97	v 41444	آواز	بیات ترک	کردی- بیات ترک ۱
2	FD	98	v 41445	آواز	بیات ترک	کردی- بیات ترک ۲
3	FD	111	v 41448	تصنیف	بیات اصفهان	کردی- تصنیف بیات اصفهان ۱
4	FD	112	v 41449	تصنیف	بیات اصفهان	کردی- تصنیف بیات اصفهان ۲
5	FD	113	v 41450	آواز	حجاز	کردی- حجاز ۱
6	FD	114	v 41451	آواز	حجاز	کردی- حجاز ۲
7	FD	153	v 41454	آواز	سه گاه	کردی- سه گاه
8	FD	154	v 41455	آواز	سه گاه	کردی- مخالف سه گاه
9	FD	157	v 41458	تصنیف	بیات ترک	کردی- تصنیف بیات ترک ۱
10	FD	158	v 41459	تصنیف	بیات ترک	کردی- تصنیف بیات ترک ۲
11	FD	215	v 41460	آواز	همایون	کردی- همایون- ۱
12	FD	216	v 41461	آواز	همایون	کردی- بیداد- ۲
13	FD	217	v 41462	تصنیف	افشاری	کردی- تصنیف افشاری- ناری ۱
14	FD	218	v 41463	تصنیف	افشاری	کردی- تصنیف افشاری- ناری ۲
15	FD	219	v 41464	تصنیف	شور	کردی- تصنیف شور- طاهری ۱
16	FD	220	v 41465	تصنیف	شور	کردی- تصنیف شور- طاهری ۲
17	FD	221	v 41466	تصنیف	دشتی	کردی- تصنیف دشتی ۱
18	FD	222	v 41467	تصنیف	دشتی	کردی- تصنیف دشتی ۲
19	FD	223	v 41468	تصنیف	ماهور	کردی- تصنیف ماهور ۱
20	FD	224	v 41469	تصنیف	ماهور	کردی- تصنیف ماهور ۲

لیستی که محمد حه‌مه باقی در صفحه ۱۰۰ از کتاب خود از آثار سید علی‌اصغر به زبان کردی منتشر کرده، ذیلا درج می‌شود تا تفاوت آن با دیسکوگرافی ارائه شده در این مقاله معلوم گردد:

- ۱- به‌یاتی ئیسه‌فه‌هان «به‌سته - له‌نجه‌و له‌نجه»: V.41448.
 - ۲- حیج‌جاز «مه‌قام» V.41450.
 - ۳- سیت‌گا «مه‌قام» V.41454 (۱).
 - ۴- زه‌ردی خه‌زان «مه‌قام - به‌یاتی تورک» V.41455.
 - ۵- غه‌م نه‌نگیز - ده‌شتی «مه‌قام» V.41456.
 - ۶- یار غه‌زال «به‌یاتی تورک - به‌سته» V.41458 (۲).
 - ۷- جانی جانانم وه‌ره «نه‌قشاری ناری - به‌سته» V.41462 (۳).
 - ۸- رۆژی جه‌ژنه «شووری تاهیری - به‌سته» V.41464.
 - ۹- خه‌مگین و دلپه‌شیم «ده‌شتی - به‌سته» V.41466 له‌و ۳ «قه‌وان» هی له‌سه‌قز چنگمان که‌وتن، هه‌ر نه‌میان له‌جیتی تر نه‌بوو.
- ئه‌م «قه‌وان» انه‌ی کۆمپانیای «گرامافۆن» ی پۆلیفۆن، هه‌مه‌وویان هی ته‌و خوله‌ی کۆمپانیای ناوبراون، که‌ کاغه‌زی سه‌ر «قه‌وان» ه‌کان ره‌نگیان زه‌رده و له‌سه‌ریشیان نووسراوه: (بایرک پرشده RECORDING ELECTRICAL)؛ واته: به‌کاره‌با پر کراونه‌ته‌وه.

در سند فوق، تعداد ۹ صفحه از سید علی‌اصغر کردستانی درج شده که به صفحه‌های 41444/5 v (آواز - مقام - بیات ترک ۱-۲)، 41460/1 v (آواز - مقام - همایون ۱ و بیداد ۲) و 41468/9 v (تصنیف - بسته - مهور) اشاره نشده و آنچه در ردیف ۵ به عنوان صفحه‌ای مستقل آمده، در حقیقت شماره صفحه‌ای است در آواز (مقام) دشتی و روی دوم آن نیز باید صفحه 41457 v باشد که در دیسکوگرافی این مقاله وجود ندارد و با احتساب آن - که باتوجه به مبانی دیسکوگرافی احتمالی قابل اعتنا می‌باشد، تعداد صفحه‌های سید به ۱۱ یا ۲۲ افزایش می‌یابد ولو مغایر با مفاد قرارداد ذکرشده به نظر رسد. ضمنا اطلاعات مندرج در ردیف ۴ (مقام بیات ترک) نیز مغایر با اطلاعات مندرج روی صفحه مربوطه می‌باشد.

شماره قالب‌های به‌دست آمده گویای آن است که ضبط صفحه‌های سید علی‌اصغر در سه نوبت صورت گرفته باشد. محتملا ۶ روی اول (شماره قالب‌های 97FD تا 114FD) در اولین روز و ۴ روی

بعدی (153FD تا 158FD) در نوبت دوم یعنی یک یا دو روز پس از ضبط اولین سری، ضبط شده‌اند. ضبط ۰ آروی باقی‌مانده (215FD تا 224FD) نیز در نوبتی دیگر و فاصله زمانی سه چهار روز از نوبت دوم صورت گرفته است. صفحه دشتی 41456/7 v مورد اشاره محمد حه‌مه باقی نیز می‌تواند دارای شماره قالب‌های 155FD/156FD باشد و در دومین نوبت ضبط شده باشد. تاکنون در بین صفحه‌های پولیفون زرد رنگ صفحه ای با شماره کاتالوگ و قالب یادشده یافت نشده و همین امر، احتمال ذکرشده را قابل اعتنا ساخته است.

برخی از صفحه‌های فوق، بیش از یک نوبت بازتولید شده‌اند که با دو نمونه لیبل پولیفون زرد رنگ منتشر گردیده‌اند و نمونه‌هایی از هر یک در بین لیبل‌های مندرج در مقاله، دیده می‌شود. برچسب روی اول ده صفحه ضبط شده از سید علی اصغر کردستانی که به‌مراه ذکر شماره قالب آن‌ها، اصلی‌ترین سند در اثبات دیسکوگرافی ارائه شده می‌باشد، ذیلا درج می‌گردد:

نکته بسیار مهمی که یادآوری آن ضروری است بازتولید صفحه‌های فوق به صورت صفحه ۴۵ دور می‌باشد که تا کنون تنها یک نمونه از آن‌ها یافت شده و تولیدی اختصاصی (فاقد لیبل مشخص) از صفحه تصنیف افشاری ۷ 41462/3 می‌باشد که عنوان آن "نابی نابی" درج گردیده و باتوجه به اینکه بایستی تاریخ محتمل انتشار آن، در اواسط دهه ۱۳۴۰ شمسی (نیمه دهه ۱۹۶۰ میلادی) یعنی چند سال پس از فوت سید بوده است، برروی لیبل صفحه عبارت "مرحوم سید علی اصغر کردستانی" ثبت شده است.

در فهرستی از صفحه‌های ۴۵ دوری که توسط کنسرسیوم پخش صفحه در ایران توزیع می‌شده است و در نیمه دوم دهه ۴۰ شمسی انتشار یافته، در ذیل نام سید علی اصغر کردستانی، صفحه‌ای با عنوان "زردی خزان" ذکر شده که تاکنون عین صفحه توسط نگارنده مشاهده نشده است و به احتمال قوی بایستی بازتولیدی از صفحه ۷ 41444/5 (آواز بیات ترک) باشد.

آخرین یافته‌ها

آقای کمال رئوف محمد که مجری برنامه موسیقی کردی رادیو بغداد در دهه ۱۹۶۰ میلادی بوده و اکنون مقیم هلند و در حال تألیف کتاب "صفحه‌های کردی: ۱۹۰۲ تا ۱۹۵۲" می‌باشد، در نامه اخیر خود، نگارنده را از بازتولید تعداد بیشتری از آثار سید علی اصغر بصورت ۴۵ دور مطلع ساخت. دوست گرامی آقای محمدرضا شرایلی نیز وجود فایل صوتی دشتی و روی دیگر صفحه آن، غم انگیز مورد اشاره همه باقی را که با همراهی نی آقا مهدی نوایی اجرا شده و وجود یک فایل صوتی دیگر در شوشتری را در لوح فشرده منتشره توسط موسسه ماهور یادآور شدند. همه این قراین دال بر پرکردن صفحه بیشتر از تعهد قراردادی توسط سید علی اصغر کردستانی در همکاری با کمپانی پلیفون است.